

MA-108

Somogyi nyelv- és néprajzi múzeum
néprajzi odatétel

MA-108

gyűjtő: Dr. István Tardai

gyűjtés ideje

Tartalom: Monográfia

1 köp., 1 tábla

Földrajzi mutatós, 7 tábla
Képmutatós; XXXIII

Iratgyűjtő

**MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT**

KISKUNHALASI GYÁRA

felvétel

1958. 02. 05. 118-os tétel adata

118

NA-108

IV/25/1

Juta község Monográfiája.

1. E l h e l y e z k e d é s e: Juta község nevének eredetéről pontos, hiteles adataink nincsenek. Feltehető, hogy Juta egészen régi település és keletkezésének ideje a honfoglalás korában nyulik vissza. Ez a következtetés a helybeli rom. kat. plébánia irataiból való, amely szerint Árpád négy fia közül az egyiknek Jutas volt a neve. Az irás szerint valószínűleg ez a fiú a honfoglalás harcaiban esett el. Jutas fia Fajsz volt 944 körül a magyarok fővadjája. Juta községtől nem messze eső Fajsz község valószínűleg Jutas fiának Fajsznak nevét viseli. A két község tehát nem hiteles adatok szerint Árpád két leszármazottjának nevét őrzi.

Juta község Kaposvártól a megye székhelyétől 6 km-re fekszik. Települése völgyben történt, melyet minden oldalról dombok vesznek körül, valószínű a könnyebb védekezés így kívánta a település létrejöttét. Két utcából állt a település Kutasrét és Szabacs. Későbbi idők során fejlődött és két utca alakult még hozzá a Rákoczi és Árpád ut. A felszabadulás után még két utca keletkezett amikor a földreform során házhelyeket kaptak a nines-telenek.

A határ nagysága 19 négyzetkilométer, 3331 kh. Szomszédos községek keletről Kaposfüred, nyugatról Hetes és Kaposujlak, délről Kaposvár, északról Várda és Hetes.

Összeköttetés szempontjából Juta község forgalmas helyen fekszik. A megye székhelyével közvetlen összeköttetése van. Az összeköttetés országuton keresztül történik. Ugyancsak kövesut vezet továbbá a Balaton felé Várdán és számos községen keresztül Balatonboglárig. Továbbá kövesut vezet Hetes, Mezőcsokonya, Somogyárd és Bodrog felé. Juta szempontjából a Kaposvárra vezető ut nagyjelentőségű, a termékek piacra vivése és az üzemekben dolgozók szempontjából. A közlekedést főleg a MÁVAUT bonyolítja le, a vasut távolsága miatt kisebb jelentőséggel bír.

2. F e l s z i n: Juta község területének tengerszint feletti magassága 185 méter. Vannak magasabb, kiemelkedőbb részek is. Általában az egész határ dombos. Kiemelkedőbb része a Geráb domb és a Szabacs. Vannak mélyebb részek is Bank-szakadáki árok. A kiemelkedőbb részek és a mélyebben fekvő részek között a szintkülönbség nem nagy. Az egész határ területén használhatatlan terület alig van. Mocsaras vizmosásos részek nincsenek. Egy-két dűlő kivételével az egész határt jó, termékeny ~~határ~~ ~~terület~~ talaj borítja. A mezőgazdaság szempontjából földművelésre kiválóan alkalmas terület, a termelés magas fokon áll.

Földrengés két alkalommal volt megfigyelhető, szerencsére mindkét esetben kisméretű volt, kárt nem okozott.

A község keleti részén lévő agyagos dombvonulatnál téglagyár létesült, amelyet a Tanácsi Téglagyár tart üzemben. A Geráb dombon gyenge minőségű

homokbánya van.

3. Éghajlat: Az éghajlati viszonyok általában megegyeznek a kaposvidéki környékek éghajlatával. Nagyobb eltolódások ritkán fordulnak elő. Az öregebb emberek elbeszéléseiből kitűnik, hogy a régi időkben kemény, hideg telek fordultak elő, annyira hidegek, hogy a határban lévő vadak nagy része elpusztult. 1922-ben hatalmas hó esett. A leghidegebb tél 1929-ben volt, amikor 30 fokos hideg sem volt ritka. A késő tavaszi fagyok okoztak sok esetben nagy kárt, különösen a mélyebben fekvő mezőgazdasági területeken. Az öregek emlegetik, hogy voltak egészen érdekes esetek, amikor a legnagyobb nyárban is kabátban kellett aratni.

Elemicsapás szerencsére ritkán éri a határt. Jégverés előfordult ugyan, de nem terjedt ki az egész határra. 1946-ban volt igen nagy jégverés, amikor a határban lévő termékek nagyrészt tette tönkre a jég. Nagyobb jégverés volt 1931-ben is.

A szelek iránya is megegyezik a környező vidékek széljárásával. Általában az északi és keleti szelek hideget hoznak, nyugati déli szél esőt hoz. Tavasszal és nyáron a nyugati és déli szelek uralkodnak, ősszel és télen inkább az északi és keleti szelek fujnak.

4. Vízrajz: A község határához tartozó patakok a Kapos vízgyűjtő medencéjéhez tartoznak. Általában ezek a patakok nem bővizűek, számtalan nyári forrás esetén ki is száradnak. Állandó vize csak a Rózsamajor és a Schuller tanáynál eredő Kutasi ároknak van, mely szintén a Kaposba folyik.

A talajvíz elég magasan áll, ez különösen kitűnik abból, hogy a kutak nem mélyek és a Kaposvárról vezető országút mélyebb helyeken fölszakadozott, az országút mellett lévő házak pincéi megteltek vízzel. Ez a jelenség különösen az 1953-54-es évben volt szembetűnő. Forrásvíz több helyen van. A régi lőtér mellett lévő legelő aljában van bővizű forrás. Ez a forrás aztán szétfolyik és kb. 2 kat.h. területet mocsarasított el. Lecsapolással használható területté válna.

A vizellátás megfelelő; a kutak vizei tiszták.

A régiek elbeszéléseiből kitűnik, hogy régebben egy vizimalom is működött, de ennek már nyoma sincs. Állóvíz a község területén nincs, vízhiány miatt öntözéses gazdálkodásról sem lehet beszélni.

5. Természetes növényzet és állatvilág:

Ma már a régi erdőterületek nagyrészt kiirtották. A határban nagyobb összefüggő erdőterület csak egy helyen fordul elő, a 60 k. holdat kitevő Makkos erdő. A régi erdőkről tanuskodnak az irtások nevei: Vombos irtás és Irtás mező.

A község határához tartozik a Kaposfüred felé eső legelőterület, a Szakadák

amely disznók legeltetésére kiválóan alkalmas. Erdőtelepítésről beszélni nem lehet, inkább a fásítás, a földek végénél mutatkozik és olyan helyen, ahol földművelésre alkalmatlan terület van. A fáknek nagyrésze akácfa, egyedül a Makkos erdő tölgyes.

Gyógynövények közül párat meg lehet találni: kamilla, szulák, paráj és bojtorján. Gomba csak kevés helyen fordul elő. A Makkos erdőben vargánya a legelőn nyulgomba, csiperkegomba található.

A határban elég kevés a vad, nyul, fácán, fogoly, őz található. Őz igen kevés van. A vadászbérlet a helybeli társaság kezében van. A duvadak közül különösen a róka terjedt el nagyon. A Szakadák és a Geráb nagyrésze róka-lyukakból áll. Az utóbbi egészen közel esik a falhoz és az itt élő rókák nagy károkat okoznak a barofiállományban. Ritkán lehet látni görényt, menyétet és borzot.

6. A T a l a j: A község határának legnagyobb része jóminőségű agyagos-vályogtalaj. Rosszabb minőségű homokos talaj csak kevés helyen fordul elő, ez sem teljesen homokos, nem futóhomok.

Vetésforgóul a háromnyomásost használják. A gazdák kevés kivétellel mind jó földművesek. Igen jó termésátlagokat érnek el, úgy a gabona, mint a kapás-növények termesztésében.

A természetes trágyázás mellett műtrágyát is használnak különösen a felszabadulás óta.

7. A l a k ó h e l y t ö r t é n e t e: Mint már említettük Juta valószínűleg a honfoglalás korában keletkezett. Ezt bizonyítja az is, hogy 1936-ban a templomkertet parkosították és a parkosítás során régi kis cserépfazakakban pénzeket, csontvázakat és páncélban lovastul eltemetett csontvázakat találtak. Ezek a leletek az első magyar temetkezési helyek maradványai. Feljegyzés szerint a legrégebbi írott adat ~~1224~~-ből való, amely szerint Juta még csak pusztaként szerepel. Az 1332-33 évi pápai tizedjegyzés szerint már Jutának plébániája volt. A község határához tartozó birtokot 1446-ban Marcali Imre, István és néhai Zákány László lánya kiirtokolta. 1536-ban Várdai Tamás, Várdai Simon özvegye, Horváth János, Donáth János lettek a helység birtokosai. 1598-ban pedig Nagy Istvánné vette át a birtokot. 1671-ben, amikor összeirták a vármegyének a török hódoltságához tartozó területeit ezek között szerepel Nagy vagy Egyházás Juta.

Az 1848-as idők külügyminisztere Battyányi Kázmér volt. Ennek a tulajdonában volt az ugynevezett igali uradalom, melyhez tartozott Igal, Juta és Somodor. Minthogy Battyányi Kázmér Kossuth Lajos minisztere volt, a szabadságharc legerése után természetesen mindenét elveszték, őt magát halálra ítélték, halálraitélése után külföldre emigrált. Gr. Fergel Antal felesége Battyányi leány, Fergel Antal viszont magas udvari állásban volt a bécsi

udvarnál. Ennek révén aztán sikerült neki Kázmér gróf számára bünbocsánatot kieszközölni és Kázmér gróf visszakapta birtokait, de röviddel ezután meghalt. A birtokot Fergel Antal feleésge örökölte, később fia II. Antal és négy leány lettek az örökösök: Nóra, Johanna, Fillippina, és Guidóaldina. A legutolsó időkben az 1945-ös földosztásig Juta nagyrésze Rádai Gedeon kezében volt.

Az 1848-as események idején Nagy János jutai kántortanító a népnek az új kormány hirdetését és nyilatkozatát felolvasta, ezért a szabadságharc leverése után elfogták és agyonlőtték. Idősebb emberek a szájnagyomány szerint azt is állítják, alighogy eldördültek Nagy János életét kioltó lövések a temetőkapunál feltűntek a közkegyelmet és a fehérzászlót hozó lovasok, de akkor már az elítélt kiszervenedett.

A temető központi részében van egy régi földbe sülyedt vaskereszt, domborműpaizzsal, félkörben pálmaággal a vértanuság jelével. Egyesek szerint ez lehet Nagy János emlékműve.

Nagy János emlékére 1953-ban kapott népkönyvtár "Nagy János népkönyvtár" nevet viseli.

8. G a z d á l k o d á s r é g e é s m a: Juta község régebbi gazdálkodásáról alig tudunk valamit. A földbirtok bérlője a felszabadulásig Rádai Gedeon volt. Mint nagybirtokos főbérlő a földet mindenféle módon kihasználta mindig nagyobb és nagyobb terméseredményt akart elérni. Földjeit nagy körültekintéssel munkáltatta, használta a gépeket, traktort, vető és kapálógépet. Állatállománya is szépen volt, különösképen a szarvasmarhatenyésztésre helyezte a fősúlyt, mivel Kaposváron jól értékesíthette a tejterméket. A falusiak gazdálkodása a régebbi időben bizony kezdetleges volt. Csak nehezen tértek át a korszerű eszközök használatára. Még ma is lehet látni fagerendelyes ekét vagy egészen kezdetleges favázás kapálóékát. A felszabadulás előtt különösen akkor változott meg a falu gazdálkodásának képe, amikor áttértek a szakszerű gazdálkodásra és korszerű eszközöket kezdtek használni, és olyan termékeket termeltek, melyeket a közeli piacokon naponként értékesíthettek. "agymértékben kezdték termelni a konyhakerti növényeket, káposztát, paprikát, burgonyát és gyümölcsfélét. A kapásnövények közül különösen a cukorrépa termelése volt kifizető. A gazdák nagyrésze párhold földön gazdálkodott, a megélhetést így csak nehezen biztosította. Voltak olyanok, akik a városban helyezkedtek el, hogy a szükséges dolgokat előteremthessék.

Megváltozott a falu képe. A felszabadulás után a földreform földhöz juttatott nincstelen embereket és a kevés földdel rendelkezők is kaptak párholdat a meglévőhöz.

1949-ben megalakult a községben az "Uttörő" termelészövetkezet. Kezdetben

kevés taggal és aránytalanul nagy földmennyiséggel, a nehézségek meg is mutatkoztak. A következő évben a csoport tagsága megnőtt és a tartalék földdekete is leadták. Így már arányos lett a csoport tagsága a föld nagyságához. Az eredmény szép lett, a csoport tagsága meg lehetett elégedve az 1953-as gazdasági év nagy hasznot hozott.

Jó átlag termést értek el: búzából 15, rozsból 13, árpa 15, főleg pedig a cukorrépa hozott jó termést a csoportnak és az egyéni gardáknak is.

9. A népesség: A község lakosainak száma nagy ingadozást nem mutat. 1818-ban 484 lelket számláltak, a további népszámlálási adatok ismeretlenek. Jelenleg a lakosság lélekszáma 998.

A szaporodás elég alacsony annak ellenére, hogy lenne mód több gyermek felnevelésére. Ennek az oka pedig nálunk is az mint más községekben: maradjon egybe a birtok, ne kelljen osztani. Az egyke rendszer számos családnál megfigyelhető. Ez pedig már mutatja káros hatását. Vannak olyan családok, ahol pár év múlva nem lesz örökös. Ha van is egy gyermek az féltett kedvenc és soha nem lesz az amit a szülők várnak. A lakosság számának növekedését elősegítette a telepések letelepedése. Különöse Jugoszláviából jöttek sokan magyarok.

A lakosság jellemző tulajdonsága a birtok szerzése, növelése s ennek érdekében munkabírásuk, szorgalmuk kimeríthetetlen. Kora hajnaltól késő estig dolgoznak. A lakosság nagy része igénytelen, talán csak az öltözködés területén vannak nagyobb kiugrások. A város közelsége érezteti hatását és egyik sem akar elmaradni a másiktól. Egyébként a ruházatban az izlés jelöli őket, minde a legutolsó divat szerint.

Nemzetiségi család kevés van, de ma már ezeken sem lehetvészrezeni, hogy nem magyar anyanyelvűek.

10. Gazdasági élet: A község határa mint már előbb említettük mezőgazdálkodásra kiválóan alkalmas terület, jó minőségű földjei miatt. A lakosság 90%-a földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozik. A község határa 3331 kh. Ez művelési ágak szerint a következőképen oszlik meg: szántó 2838 kh, kert 54 kh, rét 198 kh, legelő 135 kh, szőlő 70 kh, földadó alá nem eső terület 36 kh. A szántó nagy részén búzát termelnek. Jó termést a bánkúti 1260-as faj ad. Jól megmunkált földbe kerül a nemesített megtisztított vetőmag. Rozsot kisebb mennyiségben termelnek. Árpa közül inkább a tavaszi árpa a honos, zab is kevés van. A kapásnövények közül a főszerep a kukoricának jut, ezenkívül a burgonya és cukorrépa szerepel inkább. A cukorrépa teremlése igen kifizető, számos gazdának jutott a tavalyi esztendőben 2-3 métermázsá cukor. Az utóbbi időben a korai piacozás kedvéért csíráztatott burgonyát vetnek, amelyből szép haszonra tesznek szert.

A takarmányrépa termelése az állatokat tartó gazdáknál figyelhető meg. Különösen a rétek mellett fejlődik szépen a nedvesebb talajon. Kertészet nagyban nem fordul elő. Inkább kisebb konyhakertekre szorítkozik, de ebből is bőven kerül a piacra.

A mezőgazdasággal együttjár az állattenyésztés. Különösen ló, de inkább a szarvasmarha kerül az előtérbe a tejhozam miatt, amit Kaposváron értékesíthetnek. Kimondott a fajállatai a községnek nincsenek. Lovak nagy része a nehéztetű muraközi, van kisebb számban a könnyű tetű magyar ló is. Szarvasmarha állomány nagy rész a szimentáli és bonyhádi tájfajta keveréke. Igavonásra csak lovat használnak. Fuvarozással kevés gazda foglalkozik. Ezenkívül tartanak sertést, juhot és háziszárnyasokat: tyukot, libát, kacsát, pulyka csak kevés helyen van.

Ipparral foglalkozó aránylag elég kevés: 2 kovács, 2 kömives, 2 cipész, 1 bogár, 1 ács a helybeli lakosság igényeit elégítik ki.

11. Közlekedés: Amint említettük Juta község a közlekedés szempontjából előnyös helyzetben van. Fő közlekedési utvonala a Kaposvár-Balatonboglári és a Kaposvár-Ujvárfalva országút. A falu egy része a Boglári utvonallal mellett, a másik a Hetes felé vezető utvonallal mellett fekszik. Egy utcája a Szabacs esik ki az országút utvonallából. Közlekedés hátránya a vasút távolsága. Kaposfüred állomása 3 km-re esik és rossz idő esetén az arra vezető földút járhatatlan. A személyforgalmat a MÁVAUT bonyolítja le, ami viszont nem minden esetben kielégítő.

12. Kulturális élet: A falu kulturáját elsősorban az iskola szolgáltatta és szolgáltatja most is. Az iskola azonban nem teljes kultúra és nevelőhatása az írás-olvasás-számolás megtanítására szorítkozik, egyéb művelési ágak mellett. A régi világsokaknak még ezt sem adta meg. Így történt aztán, hogy még a mai napig is van analfabéta községünkben, akik különféle okok miatt nem jártak az iskolában.

Juta község iskolája régi. Az írásos feljegyzések szerint 1778-ban már kántortanítója volt. Volt a tanítók között elemi képzettséggel bíró, sőt elemi képzettség nélkül is. /Puska István, 1815-ben/ A régi időkben az iskola épülete fából készült, egy szoba-konyha, egy kamrából állott. A tanító a gyermekeket saját szobájában oktatta. Ezt az épületet 1815-ben építették át, fala sárral felvert. Ebben az épületben már külön szoba volt a gyermekek oktatására. 1915-ben iskolába járt 30 tanköteles közül 25. Ez a szám a környék iskoláihoz viszonyítva nagyon jó, mert Hetesen 7 tanköteles közül csak 3, Várdán pedig 8 tanköteles közül szintén csak 3 látogatta az iskolát. 1887-ben 2 tanerőssé lett a jutai iskola. 1908-ban és 1914-ben az iskola szomszédságában új telket vásároltak, melyen fel építették a jelenlegi iskolaépületet és átépítették a tanítói lakást is. 1949-ben az iskola 3 tane-

erőssé, fejlődött és tanulólétszáma állandóan a 100 körül mozog. Az iskola mellett kulturális célra szolgált a színjátszás, különféle egyesületek. Igaz ezeknek is megvolt az árnyoldala is. A felszabadulás után Juta községben is megváltozott az élet. Kezdetben nem ment könnyen, különös nehézséget jelentett a hely hiánya. Így hosszú időn keresztül az iskola volt a székhelye mindenféle kulturális célt szolgáló rendezvénynek. Itt vetített sokáig a vándormozi, mely hetenként háromszor volt a falunkban. 1953-ben kaptunk népkönyvtárat. Ezt szintén az iskolában kellett elhelyezni. Gyűlések, rendezvények, ünnepek, egyszóval minden az iskolában történt. Ma már más a helyzet. Most épül kulturotthonunk, melyben mozihelyiség, olvasóterem, beépített színpad, Disz-fiatalok részére játékterem és egyéb szórakozási lehetőségek lesznek.

Villanyvilágítás 1942. óta van. Önálló postaügynökséget a 3 éves terv keretében kapott a község, addig a postát Hetesről küldőnc hordta át.

13. N é p r a j z: Régi házat a faluban nagyon keveset találhatunk. Egy talpas ház és néhány zsufffedeles tömés ház van. Átíéitésszel ujjitják fel ezeket. A legtöbb ház téglá és tömés falazatu vegyesen, tetőfedő anyagul cserepet és palát használnak. Melléképületek általában a követelményeknek megfelelnek. Faluvégi istállókra, karámokra a legidősebb emberek sem emlékeznek. Jellegzetes népszokások a faluban nem találhatók. A régi közösségi szokások közül a betlehemezés fordul elő. Népművészetnek a nyomát sem találhatjuk meg. Kimondott helyi népviselet nem volt, a község férfiai és asszonyai a környék népviseletévek egyező ruhákban jártak. A fiatalok teljesen az új divat szerint öltözködnek.

JUTA TÉRKEPE

1:20.000

